ՔՍԱՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԿԱՅ 1898 ԹԻՒ

ՄՇԱԿ

ԳՐԱԿԱՆՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

«Մշակի» տարեկան գինը թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի է, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր., մի ամսվանը 1 րուբլի:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը (Բազարնայա և Բարօնսկայա փողոցն. անկիւն):
Ուրիշ քաղաքներից պէտք է դիմել այս հասցէով. ТИФЛИСЪ, редакція «Мшакъ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «Mschak».
Յայտարարութիւններ ընդունվում են թէ հայերէն, թէ ռուսերէն և թէ օտար լեզուներով:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թիւրքամոլութեան հետեւանքները. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մի տեսարան Թիֆլիսի դումայում. Ժողովրդական կօնցերտ. Նամակ Սիբիրից. Նամակ Բալախանիից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գերմանական բէյխստագի վերջին ընտրութիւնները. Պատերազմ. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Անհատ և մասսա:

ԹԻՒՐՔԱՄՈԼՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

—

Քաղաքական շրջաններում նորից լուրեր տարածվեցին թէ երեքպետեան դաշնակցութեան վրա շուտով կաւելանայ և չորրորդ դաշնակիցը—Թիւրքիան: Եթէ մեր ընթերցողները յիշում են, այդ տեսակ լուրեր վաղուց գոյութիւն ունեն և վաղուց է որ կիսալուսնի եղբայրակցութիւնը երեք պետութիւնների խաչապսակ դրօշների հետ վայրենի, անկարելի բան չէր համարվում: Այժմ, երբ քաղաքական դաղտնիքների թելին չեն պատկանում գերմանական ձգտումները, երբ Կրետէի հարցում երեքպետեան դաշնակցութեան երկու զօրաւոր անդամները—Գերմանիա և Աւստրիա—սուլթան Համիդի կողմնակիցներն են, շատ պարզ է, որ հեշտութեամբ կարող է տեղի ունենալ մի այդպիսի կօմբինացիա: Որքան և Թիւրքիան ներքուստ ապականված, փտած մի պետութիւն լինի, բայց միլիտարիզմի մեր դարում նրա զինուորական ոյժը այնքան հրապուրիչ է, որ քաղաքակրթութեան, մարդասիրութեան և այլ վերացական ուտօպիաները հազիւ թէ կարողանան դիմադրել այն հովերին, որոնք Բօսֆորի ափերում նստած «հիւանդ մարդուն» տանում են դէպի հզօր գեաւուրների գիրկը:

Երբ տեղի կունենայ այդ իրողութիւնը, Թիւրքիայի համար, ի հարկէ, կը լուսանայ մի նոր շրջան: Մինչև այժմ Թիւրքիան, ինչպէս յայտնի է, պահպանվում է լոկ Եւրոպայի բարի կամքով, որ ձևակերպված է մի քանի միջազգային դաշնադրութիւնների մէջ: Բայց այդ միջազգային օրէնքը մեր դարի վերջին տասնամեակներում լոկ թէօրիա է դարձել և ոչ ոք այլ ևս յօժարութիւն չի ունենայ արիւն թափել խալիֆների գահը պահպանելու համար, ինչպէս այդ տեղի ունեցաւ Ղրիմի պատերազմի ժամանակ: Այժմ, դառնալով երեքպետեան դաշնակցութեան անդամ, Թիւրքիան իր գոյութիւնը չի կապի այլ ևս դիպլօմատիական թիւրիմացութիւններին, հակադարձ մրցութիւնների և ուրիշ պատահական, միշտ խախուտ հոսանքների հետ, այլ կը ստանայ իրական երաշխաւորութիւն. Նրա թիկունքը կը լինի գերմանական միլիտարիզմը, որ թոյլ կը տայ նրան ուժեղանալ իբրև մի զինուորական բռնապետութիւն, որ ունեցել է իր փառաւոր անցեալը: Խաղաղ, կուլտուրական ասպարէզում Թիւրքիան մատնված է իր ճակատագրին, որ տանում է դէպի քայքայում: Բայց երբ նրա երակների մէջ էլ հոսէ երկաթի և արեան այն ահաւոր պաշտամունքը, որ միլիտարիզմ է կոչվում, այն ժամանակ նա կը դառնայ մի երկարակեաց, ուժեղ կազմակերպութիւն, որի հետ այլ ևս հեշտ չի լինի գործ տեսնելը: Սակայն կայ մի շատ կարևոր հարց. արդեօք բոլոր պետութիւնների համար էլ ցանկալի՞ է, որ Թիւրքիան ուժեղանայ, դառնայ ազդեցիկ, մեծ պետութիւն: Ի հարկէ ոչ: Այստեղ է ահա այն մեծ դըժուարութիւնը, որ պիտի յաղթէ երեքպետեան դաշնակցութիւնը: Խլել Թիւրքիան իր պատմական ճակատագրից հեշտ բան չէ: Բայց մի և նոյն ժամանակ հեշտ չէ նոյնպէս հարկադրել, որ նա գնայ այդ ճակատագրի ետևից, մինչև որ կը գայ արևելեան հարցը բնական ճանապարհով, առանց դժուարութեան և ցնցումների լուծելու ժամանակը:

Այդ երկու դժուարութիւնների մէջ է առ այժմ Թիւրքիայի բախտը: Թէ ինչ կը բերէ ապագան—այդ չէ կարելի այժմից գուշակել: Բայց որ Եւրոպան թիւրքամոլութիւնը մի նոր զէնք է շինել իր համար, այդ այժմեան ժամանակ անհերքելի է: Շարունակելով իր այժմեան ընթացքը, Եւրոպան մի օր կամ կը դնէ Արևելքում Բայազէտների ահարկու գահը, կամ իր խանդավառ գրկում կը խեղդէ իր սիրած բարեկամին:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՏԵՍԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ԴՈՒՄԱՅՈՒՄ

—

Այն օրից, երբ Թիֆլիսը բախտաւորվեց Գէորգ Եւանգուլօվին քաղաքագլուխ ունենալով, չեմ կարծում, որ դուման ականատես եղած լինի այնպիսի մի տեսարանի, որին ես ականատես եղայ յունիսի 15-ին, երկուշաբթի: Յաւալի, ճընշող տպաւորութիւն թողեց իմ վրա դումայի այդ օրվայ նիստը:

Ոչ միայն դահլիճն էր լի ձայնաւորներով, այլ և վերնատանը ասեղ գցելու տեղ չը կար: Դուման այդ օրը պէտք է քննէր քաղաքի համար կարևոր մի հարց—ձիաքարշ երկաթուղու հարցը: Ոչ միայն ձայնաւորները, այլ և հասարակութիւնը սաստիկ հետաքրքրված էին այդ հարցով, մանաւանդ որ վերջերս զանազան անախորժ լուրեր են տարածվել քաղաքում այդ մասին. ուստի շատերը շտապել էին դումա՝ տեսնելու թէ ինչ ելք կը ստանայ այդ հարցը: Ես բարձրացայ վերնատուն այն րօպէին, երբ խօսում էր դումայի enfant terrible-ը, ձայնաւոր Բաբօվ. Նա յարձակվում էր ուպրավայի վրա, որ այնքան շտապում է հարցը լուծել և առաջարկում էր յետաձգել տրամվայի հարցի քննութիւնը մինչև սեպտեմբեր ամիսը: Քաղաքագլուխ Եւանգուլօվ, չղթան զգած, անհամբերութեամբ լսում էր. Նրա աջ և ձախ կողմերին նստել էին վարչութեան միւս չորս անդամները, լուռ, մունջ: Հէնց այն րօպէին, երբ քաղաքագլուխը կամեցաւ քուէարկել Բաբօվի առաջարկութիւնը, ձայնաւոր Տիգրանեան ասաց, որ ինքն վաղուց խօսք է խնդրել:

—Ինչի մասին էք կամենում խօսել, ձայնաւոր Տիգրանեան, հարցրեց քաղաքագլուխը:

—Հէնց այդ հարցի մասին:

—Համեցէք, լսում եմ:

Ձայնաւոր Տիգրանեան սկսեց խօսել խնդրի ab ovo-ից. նա յայտնեց, որ ինքն անպայման կողմնակից է, որ տրամվան շինվի քաղաքի ձեռքով, տնտեսական եղանակով և ոչ կօնցէսային եղանակով:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՆՀԱՏ ԵՒ ՄԱՍՍԱ

(Նամակ Խմբագրութեան)

—

Բայ նամակ պ. Լ. Սարգսեանցին

Դուք, «Մշակի» №№ 79 և 80-ի մէջ ձեր «Վեզարաւորը մեր կեանքում» վերնագրով յօդուածում, ընդունում էք մեր հասարակութիւնը և գուցէ համայն հայ ազգը իբրև մի մարմին, որի «գլուխն է ինտելիգենցիան», իսկ միւս մասերը, գուցէ միմիայն ոտները՝ «մասսան» և այս «մասսայի» նկատմամբ յայտնում էք այնպիսի կարծիք, որպիսին մենք ունենք փալաններում փաթաթած նորածնի մասին: Ստացվում է մէկ այնպիսի պատկեր, որ եթէ կարելի լինէր Մովսէսի գաւազանով մէկ ակնթարթում կտրել մեր ինտելիգենցիան, հայ ազգի մէջ կը տիրէր ո՛չ միայն «բաբելօնեան խառնակութիւն», այլ գուցէ այդ էկզպերիմէնտից յետոյ մեր ազգից ողջ մնացած դաւակները սկսէին իրարու միս կրծել: Ուրախալի է գոնէ այն, որ «ներկայ պայմաններում» Մովսէսներ այլ ևս չեն ծնվում, ուստի և մենք կարող ենք միանգամայն հանգիստ լինել ենթադրված էկզպերիմէնտի զարհուրելի հետևանքների նկատմամբ:

Ձեզ, պ. Սարգսեանց, մենք չենք ճանաչում (կարծում ենք, որ դուք Ղարաբաղի թեմական դպրոցի նախկին տեսուչը պիտի լինիք), ուստի և դժուարանում ենք այս ձեր միակ յօդուածը կարդալով որոշել, թէ արդեօք որտեղից էք վերցնում այս «վիթխարի» գաղափարը մասսայի մասին,—իրական կեանքից, թէ սալօններից: Մի կողմից նայելով մասսայի վրա, իբրև մի անօգնական նորածնի, որը սեփական ոյժով չէ կարող և մի քայլ անգամ անել, միւս կողմից էլ դուք ասում էք. «մեր ժողովրդի գլխի՝ ինտելիգենցիայի համոզմունքների մէջ՝ տիրում է բաբելօնեան խառնակութիւն և շրջապատող իրական պայմանների մասին՝ մանուկի հասկացողութիւն»: Դուրս է գալիս մի կացութիւն, ուր կոյրը յանձն է առնում կոյրին առաջնորդելը: Անտարակոյս է, որ այսպիսով հայութեան սպասում է եթէ ո՛չ այսօր, գոնէ վաղը առաջին պատահած փոսի մէջ գլորվել: Թէև մենք հեռու ենք օպտիմիստ լինելուց՝ մեր ժողովրդի ներկայ կացութիւնը աչքի առաջ ունենալով, բայց և այնպէս կարծում ենք, որ այսպիսի թունաւոր, անդամալուծող պէսսիմիզմը իրական կեանքի ուսումնասիրութիւնից վերցված չը պիտի լինի: Եւ քանի որ դուք, սկսելով ձեր յօդուածը այսպիսի մի ինքնասպան պէսսիմիզմով, ճգնում էք ձեր յօդուածի յետագայ մասերում մի ինչ որ բանի մէջ մեզ՝ ընթերցողներիս համոզելու, աշխատում էք օգնել մեզ լուսաբանել և լուծել մի հարց, որի կարևորութիւնը դուք ինքներդ էք վկայում, ուստի և մենք ձեզ չը ճանաչելով հանդերձ՝ լոկ տրամաբանական ճանապարհով, գալիս ենք այն եզրակացութեան, որ նախ՝ դուք այնքան էլ սերտ շփում չէք ունեցել մասսայի հետ, ինչպէս հարկն է չէք ուսումնասիրել նրա մտաւոր ու բարոյական աշխարհհայեացքները, և երկրորդ՝ որ հարկաւոր է վերջին ծայր զգոյշ լինել ձեր տրամաբանական էքսկուրսիաների նկատմամբ:

Օրինակ. դուք մի ինչ որ միանգամայն անհասկանալի ու անտեղի ակնարկներ անելուց յետոյ, ակնարկներ՝ ուղղված «մեր ինտելիգենցիայից վիթխարի, «համաշխարհային» բաներ սիրողների» հասցէին,—ասում էք. «Իմ բոլոր էութեամբ դէմ լինելով կղերականութեան, այնու ամենայնիւ համոզված եմ, որ ներկայ պայմաններում վեղարը կարող է, հրաժարվելով իր դասակարգային շահերից և «աստուածաբանութիւնից», մեծ ծառայութիւն մատուցանել մեր ժողովրդին» և այլն: Անշուշտ, մեզ համար չէ կարող հետաքրքիր լինել թէ արդեօք դուք դէմ էք կղերականութեան, թէ ոչ. մեզ հետաքրքրում է միայն այն, որ «ներկայ պայմաններում վեղարը, հրաժարվելով իր դասակարգային շահերից և «աստուածաբանութիւնից», կարող է մեծ ծառայութիւն մատուցանել մեր ժողովրդին»: Ուրիշ խօսքով, դուք ուզում էք ասել. եթէ ես ես չը լինէի—ես չէի լինի: Բայց սա բառերի կուտակում է, միջնադարեան սխօլաստիկա՝ զրկված իրական կեանքի հետ մի որ և է շփում ունենալուց:

Նախ՝ ինչպէս յայտնի պիտի լինի և ձեզ, մի հատիկ ծիծեռնակը գարուն չէ բերում: Երկրորդ՝ վեղարը—իբրև դասակարգ—չէ կարող հրաժարվել իր դասակարգային շահերից. իսկ հակառակ պարագային դա կը լինէր երկրագնդիս երեսին չը տեսնված մի հրաշք: Գուցէ գտնվի մի իդէալիստ—ինտելիգենտ (կամ ո՛չ ինտելիգենտ, որովհետև իդէալիզմը ինտելիգենցիայի մօնօպօլիան չէ) վեղարաւոր, որը կը հրաժարվի իր դասակարգային շահերից. բայց դա ոչինչ նշանակութիւն չէ կարող ունենալ այդ շահերի անկման տեսակէտից: Եւ երրորդ՝ եթէ վեղարը կարող է հրաժարվել «աստուածաբանութիւնից», մենք չենք կարող հասկանալ թէ ինչու բժիշկն էլ չէ կարող հրաժարվել բժշկութիւնից, փաստաբանը՝ իրաւագիտութիւնից, ինժեները՝ ինժեներութիւնից: Թէ ինչ խառն դուրս կը գայ սրանից—այդ թողնում ենք ձեզ որոշելու...

—Բայց, ասում էք դուք, ես «աստուածաբանութիւն» բառը գիտմամբ եմ չակերտների մէջ դրել: Լսում ենք ձեր ձայնը, զգում ենք ձեր դիտաւորութիւնը. դուք այս չակերտներով ուզեցել էք աստուածաբանութիւնը առնուազն երկու ճիւղերի բաժանել. մէկը մեր տէրտէրների աստուածաբանութիւնը, միւսը՝ Րընաններինը: Տարբերութիւնը, այո՛, մեծ է, շա՛տ մեծ: Բայց գիտէք ինչ. քանի որ՝ մի կողմից՝—«մեր փոքրիկ ազգը» Րընաններ չունի, քանի որ միւս կողմից—ինչպէս դուք, նոյնպէս էլ այս տողեր գրողը աստուածաբանական հարցերի մասին սալօններից շատ էլ հեռու չենք գնացել, ուստի եկէք մի կողմ թողնենք այս հարցը և կրկին ու վերջին անգամ վերադառնանք ձեր վերը յիշած մտքին: Դուք ասում էք. «վեղարը, հրաժարվելով իր դասակարգային շահերից և «աստուածաբանութիւնից», կարող է մեծ ծառայութիւն մատուցանել մեր ժողովրդին»: Ձուխտ ձեռքով ստորագրվում ենք ձեր այս տողերի տակ: Զարմանո՞ւմ էք: Բայց տեսէք թէ ինչու: Եթէ վեղարաւորը հրաժարվի իր դասակարգային շահերից և «աստուածաբանութիւնից», այն ժամանակ նա պիտի հասարակ գլխարկ դնի իր գլխին: Իսկ մենք,—թոյլ տուէք ձեր բառը գործածելու,—շապղալուներին աւելի ենք «սիրում»: Ի՞նչ է դուրս գալիս: Այն, որ դուք ինտելիգէնտի գըլխին վեղար էք դնում և ասում.—Էյ, դու, նորապսակ վեղարաւոր, դու քո «ձեռքում ունես այնպիսի միջոցներ, որոնցից շատ զէպքերում մենք, աշխարհականներս զրկված ենք». գնա և գործիր «ի փառս հայրենեաց»: Վեղարաւորը շուռ է գալիս որ գնայ ու ձեր հրամանը կատարի. բայց հազիւ շուռ եկած, դուք նրան յետ էք կանչում: Սպասիր, սպասիր. վեղարդ ինձ տուր, այդ վեղարի տակ դասակարգային շահեր կան, որոնց ես չեմ «սիրում». այդ վեղարի տակ դու կը գնաս և տէրտէրների աստուածաբանութիւնը կը քարոզես, իսկ իմ գլխազուրկ «մասսան» սիրում է միայն Րընանի աստուածաբանութիւնը:

Խոստովանեցէք, որ դուք ստեղծել էք ձեզ համար մի «կացութիւն, ուր—ինչպէս ինքներդ

—Ջայնաւոր Տիգրանեան, ընդմիջեց քաղաքագլուխը, դուք շեղվում էք հարցից:

—Ո՛չ, պ. քաղաքագլուխ, ես չեմ շեղվում:

—Խնդրում եմ ինձ նկատողութիւններ չանել, այլ հնազանդվել իմ ցուցմունքներին, ասաց քաղաքագլուխը:

—Իսկ ես խնդրում եմ, պ. քաղաքագլուխ, ձայնաւորին նկատողութիւններ չանել, այլ լսել նրան:

—Ջայնաւոր Տիգրանեան, ես ձեզ յայտնում եմ առաջին նախազգուշացումն:

—Ինչի համար, պ. քաղաքագլուխ:

—Նրա համար, որ դուք չէք ենթարկվում իմ ցուցմունքներին:

—Բայց դուք բռնութիւն էք գործ դնում:

—Ջայնաւոր Տիգրանեան, ես ձեզ յայտնում եմ երկրորդ նախազգուշացումն:

—Բայց ինչի համար, համբերութիւնս կորած, գոչեց Տիգրանեան:

—Ջայնաւոր Տիգրանեան, ես ձեզ յայտնում եմ երրորդ նախազգուշացումն և զրկում եմ ձեզ խօսելու իրաւունքից:

—Այդ բռնութիւն է, շշնջում են ձայնաւորները, բայց այնքան լսելի կերպով, որ քաղաքագլուխը, ի հարկէ, լսում էր:

Սկսվեց աղմուկ, իրարանցում: Իսկ քաղաքագլուխը, պաղարիւնութեամբ, կարդում է քաղաքային օրէնսգրքից յօդուածներ՝

«Երբ ձայնաւորը չէ հնազանդվում դումայի նախագահի օրինաւոր ցուցմունքներին, նախագահը նրան անում է առաջին նախազգուշացումն. երբ երկրորդ անգամ չէ հնազանդվում, զրկում է խօսքից, իսկ երբ ձայնաւորը յամառում է, նախագահը կարող է առաջարկել դումային զրկել անհնազանդին ձայնաւորի իրաւունքից մի քանի օրով, կամ մի շաբաթով:»

Դահլիճում աղմուկը շարունակվում է: Քաղաքագլուխը դառնալով դումային, յայտնում է. «Ես առ այժմ չեմ կամենում դիմել այդ վերջին միջոցին (որպիսի մեծահոգութիւն...), այլ բաւական եմ համարում զրկել ձայնաւոր Տիգրանեանին խօսքից:

—Իսկ ես, պ. քաղաքագլուխ, այնքան քիչ եմ յարգում ձեզ,—վեր ցատկելով տեղից ասաց Տիգրանեան,—որ այսուհետև մասնակցել դումայի նիստերին ձեր նախագահութեամբ համարում եմ...

Ամեն կողմից չվոց, աղաղակ, թոյլ չը տուին Տիգրանեանին աւարտել խօսքը: Մի քանի ձայնաւորներ, նրան բռնելով, չը թողեցին որ հեռանայ: Քաղաքագլուխը յայտնեց, որ ընդհատում է նիստը: Եւ այդ առաջին անգամը չէ, որ պ. Եւանգուլօվ, իբրև անընդունակ նախագահ, ընդհատում է նիստը...

Հ. Առաքելեան

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՆՑԵՐՏ

Բաթում, յունիսի 15-ին

Շատ լաւ էր մտածել պ. Կարա-Մուրզան՝ տալ Բաթումում երկրորդ նուագահանդէս—50 հոգուց բաղկացած խմբով, բացառապէս բանւոր դասակարգի համար, որը բացակայ էր մի շաբաթ առաջ տուած նախկին նուագահանդէսին: Երկրորդ ժողովրդական նուագահանդէսը կայացաւ երէկ, [illegible] 14-ին: Տոմսակների գները սովորականից համարեա չորս անգամ պակասեցրած էին: Հէնց այդ է պատճառը, անշուշտ, որ մի ահագին բազմութիւն էր հաւաքվել: Շատերը տոմսակ չը գտնելով, խնդրում էին՝ աւելի վճարել, միայն թէ թոյլ տան նոյն իսկ կանգնելու: Առաջին դէպքն էր Բաթումում, որ թատրոնը այդպէս լի էր: Նուագահանդէսի ծրագիրը կազմված էր երեք մասերից. առաջին երկու բաժինները—խմբական և solo երգեր, իսկ երրորդը՝ ժողովրդական պարեր, երգելով: Սկսվեց նուագահանդէսը «Մեր հայրենիքով»: Ապա պ. Պօյաջեան և խումբը երգեցին ներդաշնակ կերպով մի քանի երգեր, ինչպէս՝ «Օ՛ն անդր առաջ», «Իմ սիրելի զաւակունքս», «Հայաստան, երկիր դրախտավայր»: Մանաւանդ շատ լաւ էր «Արիք հայկազունք» մարշը: Ժողովրդական երգերից կային՝ «Ծառիս տակը մանուշակ», «Ալագեազ, Էջմիածին»: Օր. Ալիխանեան շատ աջող կերպով երգեց solo «Հազար երանի»—Պարոնեանի, «Երազ»—Շահազիզեանի: Համարեա բոլոր երգերն էլ կրկնել տուեցին: Բայց ամենահետաքրքիրը երկրորդ մասն էր՝—ժողովրդական պարերը երգելով: Բոլոր մասնակցողներն էլ, թէ տիկիններ, թէ օրիորդներ և պարոններ, հայկական շորերով էին: Մեծ տպաւորութիւն թողեց, երբ վարագոյրը բացվեց և խումբը արդէն պարում էր «Բերդից դուրս եկայ»—Կարսի կօլոր պարը և որին հետևեցին՝ «Ջիմ վզի վզնոց կխտամ»—Երևանի պարը, «Քեզի մեռնիմ Էջմիածին»—նոյնպէս Երևանի պար, «Գնացէք տեսէք ով է կերել զէծ»—Ախալցխայի պար: Բոլոր պարերը մի քանի անգամ կրկնել տուեցին: Թէ ինչպիսի աջողութիւն ունեցաւ այդ նուագահանդէսը՝ պարերով, կարելի էր եզրակացնել նրանից, որ ժողովուրդը մի ամբողջ ժամ, վերջանալուց յետոյ, չէր ուզում հեռանալ թատրոնից և անդադար դուրս էր կանչում պ. Կարա-Մուրզային՝ ծափահարում ու շնորհակալութիւն յայտնում: Ուրախալի էր տեսնել ինչպէս այդ երեկոյ ներկայ եղող մշակ դասակարգը տուն էր վերադառնում ամենաքաղցր տպաւորութեան տակ... Պէտք է ցանկալ, որ այդպիսի բաւականութիւններ շուտ-շուտ ստանար այդ խեղճ դասակարգը: Նուագահանդէսին ներկայ էին նաև բաւական թւով այլազգիներ, որոնք հեռացան՝ նոյնպէս շատ գոհ:

Ա. Մակարեան

ՆԱՄԱԿ ՍԻԲԻՐԻՑ

Իրկուտսկ, մայիսի 25-ին

Սիբիրի մասին շատ են խօսում վերջին ժամանակները. նոյն իսկ մի շարք եռանդագին հետազօտութիւններ և խուզարկութիւններ են կատարվում նրա զանազան կողմերում, իսկ մի քանի արտասահմանեան ֆիրմաներ, գլխաւորապէս անգլիական, վճռել են լուրջ կերպով շահագործել նրան առևտրական կողմից: Ինձ թըւում է թէ՝ խօսել Սիբիրի մասին ընդհանրապէս, կը նշանակէ չափազանց ընդհանրացնել առարկան: Այդ կողմից երկիրը պէտք է բաժանել մի քանի մասերի: Ամբողջ Սիբիրի հիւսիսային մասը, տարածութեամբ մի քանի Գերմանիաներ և Ֆրանսիաներ միասին վերցրած, ընդ միշտ պէտք է դէն գցած համարել գիտողութիւններից, գէթ մինչև երկրի նոր գէօլօգիական յեղափոխութիւնները՝ կապված կլիմատօլօգիական փոփոխութիւնների հետ: Սիբիրի տունդրաները, կարծում եմ, աւելի մեռած պէտք է համարել «մարդկութեան» համար, քան Սահարայի և կամ Արաբիայի անապատները: Տունդրաներից դուրս՝ երկիրը նոյնպէս բաժանվում է մասերի: Եթէ մի գիծ անցկացնէք քարտէզի վրա Կրասնօեարսկի և Տօբօլսկի մէջ և ապա այդ գիծը շարունակէք դէպի մէկ և միւս կողմը, երկիրը նոյնպէս կը բաժանէք երկու առանձին տարբեր մասերի: Գծի հարաւ-արևմտեան կողմում կը մնան գիւղատնտեսապէս արգաւանդ և պիտանի հողերը, միւս կողմում՝ քիչ պիտանի կամ, ընդհանրապէս ասած, անպէտք հողերը: Եակուտսկի նահանգը, երկրագործական կուլտուրայի համար, մաթեմատիկապէս չարտայայտվելով, պէտք է գոյութիւն ունեցած չը համարել: Եակուտսկի նահանգից դուրս, դէպի արևելք և հարաւ-արևելք ընկած ապառաժոտ երկիրը նոյնպէս նոյն տեսակէտից, ի բաց առնելով Ամուրի հովիտները—պէտք է ոչինչ համարել: Իրկուտսկի նահանգը նոյնպէս շատ քիչ յարմարութիւններ ունի երկրագործական աշխատանքի համար: Այդ նահանգի մէջ համեմատաբար արգաւանդ հողերը գտնվում են գրեթէ բացառապէս երկաթուղու գծի ուղղութեամբ և համեմատաբար շատ նեղ շերտով դէպի հարաւ և հիւսիս նրանից (երկաթուղու գիծն անցնում է երկրի ամբողջ երկարութեամբ՝ խճուղիի հետ զուգընթաց): Այդպիսով Սիբիրի ամբողջ արևելքը, գրեթէ Ենիսէյ գետից սկսած մինչև Խաղաղ ովկիանոսը երկրագործական նպատակով շահագործելու համար, հնարաւոր է միայն, ինչպէս ասեցի, նոր և խոր կլիմայական փոփոխութիւնների ժամանակ:

Գաղափար կազմելու համար Սիբիրի մասին, պէտք է աւելացնել, որ նրա արևելեան մասը, որ գլխաւորապէս ապառաժներից և բարձր սարերից բաղկացած մի երկիր է,—շատ քիչ է բընակեցրած: Սիբիրի ամբողջ տարածութեան վրա, ներփակելով նրա մէջ և Անդրկասպեան երկիրը, ապրում է գրեթէ $1^1/_2$ անգամ քիչ ժողովուրդ, քան մեր Կովկասում: Երկրի նօսր ազգաբնակութիւնը, միացած նրան աւելի խտացնելու դժուարութեան հետ, դնում է երկրի ապագան ոչ շատ լուսաւոր ստուերների մէջ:

Երկիրը, եթէ կարելի է շահագործել և գուցէ լայն կերպով—դա բացառապէս միներալօգիական կողմից: Բայց ինչքան էլ շատ չը լինեն միներալները, մանաւանդ ոսկին (ոսկին այն գըլխաւոր զսպանակն է, որը ստիպում է գրեթէ մեռած երկրին շնչել), հազիւ թէ աջողվի նրան երբ և իցէ կատարեալ կեանք տալ, քանի որ երկրի զուտ կօնտինենտալ կլիման բացասում է ազգաբնակութեան խտացումն, հետևաբար և քաղաքակրթութեան ազատ պատուաստումն: Նոյնպէս քիչ հաւանական է թւում, որ առանց երկրագործական օժանդակիչ աշխատանքի կարելի լինի ամբողջ երկրի մէջ կեանք մտցնել զուտ գործարանական, հանքային արդիւնաբերական հողի վրա: Ես խօսում եմ միայն երկրի արևելքի մասին:

Ինչպէս վերև ասեցի, երկրի հարաւում, այն էլ խիստ նեղ շերտով, այն է խճուղիի երկարութեամբ, ընկած են շատ թէ քիչ բարեբեր հողեր: Այդպիսի բարեբեր հողեր կան նոյնպէս և Բայկալ լճի եզերում և Ամուր ու Ուսուրի գետերի հովիտներում: Այդ արգաւանդ վայրերը մասամբ բնակեցրած են, մասամբ էլ բնակեցնվում են այժմ: Այդ հովիտների և վայրերի վրա դրված յոյսերը—խօսելով Սիբիրի մասին—մարդիկ ընդհանրացնում են, տարածում ամբողջ երկրի վրա և այդպիսով խաբուսիկ կերպով ստեղծած պատկերի շնորհով տեսնում են պայծառ ապագայ և ամբողջ Սիբիրի համար: Երկրի արևմտեան մասը, գրեթէ Ենիսէյ գետից սկսած, հարուստ երկիր է և նրա մէջ այժմ լայն կերպով գաղթականութիւն է հաստատվում:

Գ.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԼԱԽԱՆԻԻՑ

Յունիսի 11-ին

Անգլիացի վաճառականների նաւթային մեծածաւալ ընկերութիւնները, որոնք վերջերս կազմվում են յաճախապէս Բագուի շրջակայքում նաւթաբեր հողեր ձեռք բերելու և շահագործելու դիտաւորութեամբ, մեր երկրի համար անհետևանք չը մնացին: Այդ ընկերութիւնները իրանց տուած ահագին փայաների հետ, մեր երկ-

---

էք ասում—ամեն բան» ոչ միայն «կիսատ-պռատ է ու «անկերպարան», այլ ուղղակի «ողորմելի»... Ակամայ մտաբերել էք տալիս այն «ագահ» երեխային, որը ծնողների յանդիմանութեան տակ մեկնում է շաքարը իր կողքին նստած մէկ ուրիշ երեխայի: Հազիւ բաց է անում այս վերջինը իր բերանը, իսկոյն առաջինը ետ է քաշում իր թաթիկը և չարաճճիութեամբ ծիծաղում: Այս մանուկի վարմունքը հասկանալի է. շաքարը խիստ է քաղցր, որ նրան հեշտութեամբ բաց թողնես ձեռքից և այն էլ մի ինչ որ, մանուկի համար միանգամայն անհասկանալի, բարոյագիտութեան անունով: Իսկ թէ ինչումն է կայանում թոյլ տուած «չարաճճիութիւնը» վեղարի նկատմամբ, դրա հիմունքները հարկաւոր է որոնել հայկական հնութիւններում:

Դուք գիտէք որ, օրինակ, Գրիգոր Լուսաւորչի ժամանակ, վեղարը հայկական կեանքում խոշոր դեր է կատարել. դուք գիտէք նաև, որ այսօրվայ օրը վեր կենալ և հրապարակով ասել՝ ես կղերի պաշտպանն եմ, մի քիչ դիսսօնանսի ձայն կը տայ. և ահա դուք ասում էք. «իմ բոլոր էութեամբ դէմ լինելով կղերականութեան, այնու ամենայնիւ ես համոզված եմ»... և դուք այս համոզմունքները քաղում էք հայկական հնութիւններից՝ անտես առնելով ոչ միայն մարդկութեան ընդհանուր առաջադիմութիւնը, այլ մինչև անգամ չը հասկանալով թէ ինչ է ձեր արածը, քաղածը: Դուք, մի խօսքով, ընտրել էք ձեզ համար ոսկեայ միջին ճանապարհը. ձեր ձախ կողքին կանգնած են ահարկու, «վիթխարի, համաշխարհային բաներ սիրողները», իսկ աջ կողքին՝ տէրտէրները: Տէրտէրի ծոցը մտնել չէք ուզում, որովհետև տէրտէրը խիստ է թողոված հնութեան փոշիով, մինչդեռ դուք հագած ունէք մօդային սերտուկ: Դէպի ձախ նայել դուք բնաւ չէք ուզում, որովհետև—ինչպէս ասում էք ձեր յօդուածում—«մենք փոքր ազգ ենք. ուստի մեզ զբաղեցնող խնդիրներն էլ փոքրիկ են, չը դադարելով առաջնակարգ նշանակութիւն ունենալ մեր ժողովրդի բարօրութեան համար»: Հետաքրքիր է իմանալ թէ ո՞ր Րընանը, ո՞ր Միլլն է դրել այս դէմարկացիոնի գիծը մեծ ու փոքր ազգերի մէջտեղ: Գիտութիւնն էլ հօ եւրօպական միջազգային կօնգրէսը չը դառաւ մեր գլխին, որ ասէ. «դու փոքր ազգ ես, քո միակ իրաւունքդ է զբաղվել հնութեան փոշիով պատած տէրտէրի փարաջայով»: Ո՛չ, գիտութեան և նրանից ծագում առնող առաջադիմութեան կօնգրէսում սուլթաններ պարելու իրաւունք չունեն: Այն կօնգրէսի դահլիճը բաց է ամենքի համար: Մեծ թէ փոքր—մի և նոյնն է—ամենքն էլ իրաւունք ունեն, կարող են օգտվել այն կօնգրէսից. հարկաւոր է միայն ընդունակութիւն ունենալ ընտրութիւն անելու այն կօնգրէսի և տէրտէրների ժամերգութեան մէջ: Դուք ո՞րն էք ընտրում...

Բայց թողնենք այս վեհ, խտրութիւն չը ճանաչող կօնգրէսը և վերադառնանք ձեր... յօդուածին: Դուք ասում էք. «մեր ինտելլիգենցիայից ով վիթխարի, «համաշխարհային» բաներ է սիրում, նա, ի հարկէ, ուշադրութիւն չի առնի մեր կեանքի չարն ու բարին. թէև, ինչ թագցնել կուզի, անտարբերութեան պատճառը այդ չէ, այլ՝ նրա ինքնապաշտպանութիւնը և բուրժուական ախորժակները»... Ի՞նչ էք ուզում ասել «վիթխարի, համաշխարհային բաներ» սիրող ասելով: Որքան մեզ է յայտնի, նա ոչ միայն ոչինչ կապ չունէ «բուրժուական ախորժակների» հետ, այլ ուղղակի ու բացարձակ թշնամի է վերջիններիս: Ահա այն «բաբելոնեան խառնակութիւնը», որի վրա դուք մատնանիշ էք անում: Ինչ վերաբերում է «ինքնապաշտպանութեան», գուցէ մենք խոնարհաբար խնդրէինք ձեզ յետ վերցնել այդ խօսքը, եթէ միայն ձեր յօդուածը ինքը «բաբելոնեան խառնակութիւն» չը լինէր: Ուրեմն անցնենք:

Մի շարք հարցեր տալուց յետոյ դուք ասում էք, «որ վեղարը մեր իրականութեան մէջ դեռ ունի նշանակութիւն» և այս ձեր միտքը աւելի ևս հաստատելու համար ուղարկում էք մեզ Եւրօպա: Գնացէք Եւրօպա և կը տեսնէք, որ «բաւական է այնտեղ մի պտոյտ» կատարել «համոզվելու համար» որ «և այնտեղ եկեղեցին դեռ զօրեղ ազդեցութիւն ունի կեանքի մէջ»: Մենք եղել ենք Եւրօպայում և մի պտոյտ կատարելու տեղ, կատարել ենք գուցէ հարիւրաւոր պտոյտներ. կատարել ենք այս պտոյտները մի քիչ էլ ժողովուրդների կեանքի հետ ծանօթանալու նըպատակով և գալիս ենք վկայելու ընթերցողի առաջ նախ՝ որ, այո, այնտեղ էլ կղերը գործօն է, ունի յայտնի աստիճանի նշանակութիւն և ազդեցութիւն, և երկրորդ՝ որ բարեբաղդաբար այնտեղի Սարգսեանցները ցաւում են այս ազդեցութիւնը, տեսնելով և ցաւում են ոչ թէ մի ու վախ քաշելով՝ այլ և աշխատում են ազատել ամբոխը, անգլուխ «մասսան» այս ազդեցութիւնից:

Ուրեմն ինչ հարկ կար ուղարկելու մեզ Եւրօպա:

Գուցէ մէկ ուրիշ բան էլ վկայելու:

Շատ լաւ, այդ ուրիշ բանն էլ կը վկայենք: Եւրօպայում երկրատանիններից կազմված «հօտերի» ղեկավարները ոչ թէ մեր չորանիներն են, այլ նրանց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը բարձրագոյն կրթութեան տէր է, այսինքն պատկանում է այն ինտելլիգենցիային, որից հայ եղբայրների գլխին պ. Սարգսեանցը ուզում է վեղար դընել: Բայց և չը նայած սրան, այնտեղի, Եւրօպայի Սարգսեանցները դէմ են կղերականութեան և դէմ են ոչ միայն մօդային հետևելով, խօսքով, այլ գործով ու ներքին համոզումով, մի համոզումով, որին միանգամայն անծանօթ են ձեր «այնու ամենայնիւները»...

Ի՞նչ է դուրս գալիս: Այն, պ. Սարգսեանց, որ դուք слыхали звонъ, да не знаете, гдѣ онъ!: Դուք լսել էք, որ եկեղեցին գործօն է Եւրօպայում, որ նրա «սպասաւորները» դեռ ևս ունեն ազդեցութիւն եւրօպական ժողովուրդների վրա, բայց դուք երևի... ժամանակ չէք ունեցել ուսումնասիրելու թէ արդեօք ինչպէս է արտայայտվում Եւրօպայում այդ ազդեցութիւնը և թէ ինչ դիրք են բռնած լուսաւոր, առաջադէմ եւրօպացիները այդ ազդեցութեան հանդէպ: Եւ դուք, չուսումնասիրած այս ամենը, այսինքն կղերի նշանակութիւնը և ազդեցութիւնը Եւրօպայում, այլ միայն услыхавши звонъ, բերում ու խոթում էք այդ звонъ-ը մեր աչքերի մէջ, իբրև պայծառ օրինակ համոզումների մէջ տիրող «բաբելօնեան խառնակութեան»:

Ուրեմն խնդիրը նրանում չէ, թէ արդեօք վեղարը ունի՞ նշանակութիւն մեր կեանքում, թէ ոչ, այլ նրանում—թէ արդեօք այդ նշանակութիւնը դրական է, թէ բացասական:

Վերցնենք ուրիշ օրինակներ.—մահմետական աշխարհը, ուր կղերը ոչ միայն մեծ նշանակութիւն ունի, այլ և գրեթէ միակ գործօնն է: Ա՛հ, ձեզ դուր չե՞ գալիս Մահմէտի կրօնը: Շատ լաւ. վերցնենք կաթօլիկ աշխարհը: Այստեղ էլ դուր չե՞ գալիս ձեզ Հռօմի պապը: Շատ լաւ, դիմենք... բայց ոչ. թողնենք այս երրորդ օրինակը, նա անյարմար է և անյարմար է ոչ թէ այն տեսակէտից, որ նա տարբերվում է մահմետական կամ կաթօլիկ աշխարհից, այլ... ուրիշ տեսակէտից: Ի՞նչ են ցոյց տալիս մեզ այս օրինակները:

—Ոչինչ, պատասխանում էք դուք, որովհետև այս օրինակները վերցված են ուրիշ ազգերից ու կրօններից, մինչդեռ «մեր եկեղեցին ընտրողական սկզբունքի խելացի գործադրութեամբ» կարող է կառավարվել և այն էլ, եթէ մեր «սակաւաթիւ ինտելլիգենցիան», «մասսայի գլուխը», կատարէ իր դերը այդ ընտրութիւնների ժամանակ: Մէկ ուրիշ տեղ էլ դուք ասում էք. «մեզ համար չը պէտք է մի և նոյնը լինի, թէ ո՞վ է կաթողիկոս ընտրվել» և այլն:

(Կը շարունակվի)

րին մի օգուտ ունեցին: Մեր նաւթարդիւնաբերողներից մի քանիսը՝ Թաղիեվ, Արաֆելով և Ընկ., Եղբ. Բուդաղեանններ, Շիրաեվ, Դէ-Բուր՝ չլացած անգլիական միլիոններից, իրանց նաւթահանքերը վաճառեցին օտար կապիտալիստներին չատ էժան գներով, և դրանով կրկնակի վնասներ ունեցին թէ իրանց և թէ երկրին: Սակայն այդ, մեր երկրի համար անպայման վնասակար երևոյթը, կրկնում ենք, ունեցաւ և իր օգուտը: Մասնաւորապէս հայ վաճառականները, որոնք իրանց առևտրական գործերում համարեա կղզիացած էին, այժմ միայն հասկացան, որ միացեալ ոյժերով չատ բան կարելի է անել. և ուրախալի է տեսնել, որ այժմ հետզհետէ բաւական թւով ակցիոներական ընկերութիւններ են կազմւում՝ «Тифлиское Нефт. Общество», «Шушинское Нефтепр. Общество», «Краунджское Общество» և այլն՝ Բագուի չրջակայքում նաւթային գործեր սկսելու համար: Այդպիսի ընկերութիւնների կազմակերպվելը մենք միանգամայն ուրախալի երևոյթ ենք համարում. դա արդէն ցոյց է տալիս, որ միացած ոյժերով գործ սկսելու գաղափարը այլ ևս խորթ չէ մեր վաճառականների համար: Այդպիսով նրանք իրանց զարգացման մէջ մի քայլ առաջ են գնում: Մանր վաճառականները և նոյն իսկ ծառայող դասակարգը տեղ են բռնում այդպիսի ընկերութիւնների մէջ, մի ուրախալի երևոյթ՝ որ այլ ևս կապիտալը մի քանի մարդկանց ձեռքում չի կենտրոնանայ: Ռուսաց ժողովրդական առածը, թէ «Нѣтъ худа безъ добра» այս դէպքում չատ տեղին է. անգլիացի կապիտալիստները որքան էլ որ չարիք հանդիսանան մեր նաւթային գործերում, այնու ամենայնիւ ունեցան, որպէս միչտ, իրանց կրթիչ նչանակութիւնը վաճառականութեան վերաբերմամբ:

Մ. Ե.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, յունիսի 15-ին

«Հանդէս Ամսօրեան» փաստերով ցոյց տուեց, որ «Տարազը» ոչ միայն սխալ տեղեկութիւններ է հաղորդում,—սխալվելը ներելի է,—այլ և խարդախութիւններ է անում՝ հին կլիչէները նորի տեղ ապելով և օրվայ հարցերի հետ կապելով: Ինչ էր մնում անել այդ աչկարայ փաստի հանդէպ: Լաւել և յանցանքը խոստովանել: Բայց «Տարազը», փոխանակ այդ անելու, վերսկսեց իր փեչակը,—անպատկառ ոճը: Շատ ցաւում ենք, որ պիտի հիասթափեցնենք խեղճ չարաթաթերթին՝ յայտնելով որ այդ եղանակով փաստը ծածկել չէ կարելի: Խարդախութիւնը մնում է խարդախութիւն: Իսկ «Հանդէս Ամսօրեային» պիտի ասենք ահա ինչ:—Դուք նկատել էք խարդախութեան մի չնչին մասը: Ձեր նկատել այն հին կլիչէն,—նաւակը, որ գուցէ քսան տարի առաջ է չինված, բայց «Տարազը» այժմ ապել է՝ տակը գրելով «Կուբայի պաչարումը». կամ մի հարեմական կին, ներքև գրած ազգասիրական այս խօսքը՝ «Ձեռքերս կապած, ոտքերս չղթայ». կամ արաբական մի նկար, տակը գրած՝ «Կուբայի ապստամբները»: Եւ այլն, և այլն: Նոյն իսկ կասկած կայ, թէ արդեօք այն նկարը, որի ներքև գրած էր «Գլադստոն», արդեօք մեծ ծերունին էր, թէ այլ ոք:

Եւ դա կոչվում է գեղարուեստ: Մխիթարական կը լինէր գոնէ, եթէ «Հանդէսի» նկատողութիւնից յետոյ՝ «Տարազը» մի կողմ դնէր այդ խարդախ ձևերը, և հէնց այդ նպատակով էլ խնդրում ենք այս երկտողը տպել «Մչակի» էջերում, թէև, պիտի խոստովանենք, չատ քիչ յոյս կայ որ անուղղելին երբ և իցէ ուղղվի:

Ընթերցող

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կիէվում հրատարակվող «Россія и Азія» չաբաթաթերթը, իր №№ 17—18-ի մէջ, տպագրել է մի առաջնորդող, «Կովկասեան, Սիբիրի և Թուրքեստանի մամուլը» վերնագրով: Այդ դըրդ(ի)ն վերնագրի տակ, մի պ ա տ ի կ յօդուածում լրագրի խմբագրութիւնը, յանդիմանութեան արժանի թեթևամտութեամբ, վճռում է երեք երկիրների մամուլի բաղդը: Խօսելով Սիբիրի և Թուրքեստանի մամուլի մասին, և անցնելով կովկասեան ռուս մամուլին, լրագիրն ասում է ահա թէ ինչ.

«Ամենից ցածր է կովկասեան մամուլը: Նրա երեք օրգանները՝ «Каспій», «Тифлисскій Листокъ» և «Новое Обозрѣніе» իրանցից ներկայացնում են արտատպումների, բամբասանքների և տեղական սկանդալների կատարեալ խ ա ր ա ր ա չ: Նրանց միջոցով Կովկասի մասին կարելի է ամենաավայրենի կարծիք կազմել: Ըստ երևոյթին, նրանք ձգտում են բարձրացնել տեղական տարրը, բայց դրա փոխարէն՝ նրան միմիայն արջի ծառայութիւն են մատուցանում, ըստ որում տեղացիների իբրև թէ թշնամի ռուսներին տալիս են տպելու թերթեր, որոնք ուրիչ բանի պէտք չեն, բայց եթէ իբրև նիւթ արտաքնոցի համար: Դրանց կատարելապէս սազ է գալիս հետևեալ խօսքը.—էլի մի տարի և Նինուէն կը կործանվի: Մնում են «Кавказъ» և «Черноморскій Вѣстникъ» լրագիրները: Ուղղութեամբ դրանք նման են.—բիւրօկրատիական լրագիրներ են, ենթարկվող այս աչխարհի զօրեղներին. կարդալով այդ թերթերը, չատ հեչտ է այն համոզման գալ, որ Ռուսաստանը իր կործանման մօտ է կանգնած, և պէտք է վախենայ վրացիներից, հայերից և թուրքերից՝ ինչպէս կրակից: Նրանց մէջ միչտ նկատվում է նախապաչարված մի երկիւղ՝ այն բոլորի առաջ, ինչ որ արգելված է, և խիստ նմանողութիւն «Московскія Вѣдомости» լրագրին... Տխուր պատկեր է ներկայացնում մանաւանդ «Кавказъ» լրագիրը: Հիւծված դեռ 60-ական թւականներից, այդ լրագիրը այժմ իրանից ներկայացնում է լոկ թուղթ, այս բառի բուն իմաստով: Այլ բան է «Черноморскій Вѣстникъ»-ը: Նրա մէջ նկատվում է կանոնաւոր խմբագրութիւն և ցանկութիւն՝ հետաքրքրել ընթերցողին: Խմբագիրը սակաւ անգամ չէ փորձում չօչափել երկրի պատմութիւնը, նրա էտնօգրաֆիան և այլն. լրագրի մէջ պատահում են ինքնուրոյն հայեացքներ՝ քաղաքական բաժնում,—բայց այդ բոլորը միանգամից քանդվում է, որովհետև պ.պ. աչխատակիցները՝—չինովնիկներ են, որոնք երկիւղ են կրում ինչ որ վաչխառուներից, և կամ ռուսական մռայլ հայրենասէրներ: Եւ այդ բոլորը այն ժամանակ, երբ երկրի կեանքը եռում է, երբ նրա անցեալը և ներկան չեն ուսումնասիրված: Այդ կողմից՝ «Черноморскій Вѣстникъ»-ը, ի նկատի ունենալով հնացածների անպէտքութիւնը, անպայման վնասակար օրգան է, թէև, անկասկած, ամենից լաւ»:

Դրան ասում են՝ խելքին զոռ տալ...

—

Լսում ենք, որ Արարատ, Արագած և ուրիչ Կովկասեան լեռներ բարձրացող զինուորական Պաստուխով գիտաւորութիւն ունի ներկայ ամառվայ ընթացքում բարձրանալ Կովկասի Հըղթայի այն գագաթները, որոնք գտնվում են Նալչիկ քաղաքի հանդէպ: Պաստուխով պէտք է ուսումնասիրէ սառցային տարածութիւնները, որոնք գտնվում են լեռնաչղթայի այդ մասում: Նրան կուղեկցէ, ինչպէս միչտ, կօզակների խումբ. բացի այդ մի քանի մասնաւոր անձինք մտադիր են մասնակցել այդ ճանապարհորդութեան:

—

Թիֆլիսի քաղաքային դուման իր վերջին նիստում որոչեց յետաձգել ձիաքաչ երկաթուղու վերաբերեալ նոր առաջարկութիւններ անողների նախագիծների քննելը՝ մի չաբաթով, որի ընթացքում կը կարողանայ Թիֆլիս հասնել ֆրանսիական մի յայտնի ընկերութեան դիրեկտորը: Նոյն նիստում ձայնաւոր Ալէքսանդր Եւանգուլով բաժանեց ձայնաւորներին իր կազմած համեմատական հաչիւը ձիաքաչ երկաթուղու տարեկան իսկական եկամուտի և այն եկամուտի մասին, որ առաջարկում է ձիաքաչի վարչութիւնը: Համեմատութիւնը ցոյց է տալիս, որ քաղաքը աւելի չահ ունի, երբ իր ձեռքը առնի ձիաքաչը և ինքը իր հաչւով պահէ նրան:

—

Երէկ, յունիսի 16-ին, արտասահմանից Թիֆլիս բերվեց Նիկօլայ Զուբալօվի մարմինը: Հանգուցեալը մեծ գումարներ է կտակել՝ Թիֆլիս քաղաքում բարեգործական հաստատութիւններ հիմնելու նպատակով: Քաղաքային դումայի ձայնաւորները, քաղաքագլխի հետ միասին, առաւօտեան 9 ժամին ժողոված էին երկաթուղու կայարանում, որտեղից հանգուցեալի մարմինը տեղափոխվեց կաթօլիկների Աստուածածնի եկեղեցին՝ թաղման կարգը կատարելու համար:

—

Մեր խմբագրութեան մէջ ստացվեց Մ. Մէլիք-Մկրտչեանի միջոցով հանգանակված, 11 ր. 50 կօպէկ, թողնելով այդ գումարը խմբագրութեան տրամադրութեան տակ: Մենք որոչեցինք այդ փողն էլ գործ դնել Թիֆլիսում եղող կարօտեալների վրա:

—

Թիֆլիսի Օլգինսկի մանկաբարձական ինստիտուտի վերատեսուչ բժչկապետ Արտեմիէվ հրաժարված լինելով իր պաչտօնից, Թիֆլիսի մի խումբ բժիչկներ, կիրակի օր, յունիսի 14-ին, մի ճաչ տուին ի պատիւ բժչկապետ Արտեմիէվի: Ճաչի ժամանակ արտասանած ճառերի մէջ՝ ճառախօսները գլխաւորապէս չեչտեցին Արտեմիէվի այն յատկութեան վրա, որ նրա համար գոյութիւն չունէին ազգայնական նկատումներ և նա հաւասար կերպով էր վերաբերվում անխտիր բոլոր ազգութիւններին և դաւանութիւններին: Պատասխանելով այդ ճառերին, Արտեմիէվ ասաց, որ գիտութեան առաջ ազգայնական ոչ մի նկատում չը պէտք է լինի. գիտութեան չահերը պէտք է ամեն բանից բարձր դասել և եթէ ինքն իր քսանամեայ պաչտօնավարութեան ժամանակ գրաւել է տեղացիների սէրը և համակրանքը ու նչանակութիւն չէ տուել ազգայնական նկատումներին, պատճառն այն է, որ նա ղեկավար էր մի հաստատութեան, ուր անպայման պէտք է թագաւորեն միայն գ ի տ ու թ ե ա ն չահերը: Բժչկապետ Արտեմիէվի տեղ ժամանակաւոր վերատեսուչ է նչանակված դօկտոր Անանով:

—

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են. «Պաչտօնական թուղթ է ստացված, որ բարձր կառավարութեան կողմից սինօդի անդամ են հաստատվել՝ Եսայի արքեպիսկոպոսը և Յուսիկ վարդապետը: Միաբանութիւնը գոհ է այս հաստատութիւնից՝ և յոյս ունի նոր անդամների չնորհ[իւ] [Ս]ինօդի գործերը լաւ վիճակի մէջ տեսնել:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՌԷՅԽՍՏԱԳԻ ՎԵՐՋԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—

Վերջին պարլամենտական ընտրութիւնները թէ Ֆրանսիայում և թէ Գերմանիայում ակներև ցոյց տուեցին, որ գնալով ուժեղանում է սօցիալիստական կուսակցութիւնը: Ֆրանսիայում թէև սևացաւ Ժօրէսի պէս մի նչանաւոր սօցիալիստական գործիչ, բայց կուսակցութիւնը աջողութիւն ունեցաւ: Իսկ Գերմանիայում սօցիալիստների տարած յաղթութիւնը այնքան նչանաւոր է, որ մինիստրները երկար խորհրդակցում էին թէ ինչ ղիրք պէտք է բռնել դէպի նոր ռէյխստագը, որի մէջ սօցիալիստ պատգամաւորները, ինչպէս ենթադրվում է, պիտի մի պատկառելի թիւ կազմեն (մինչև 80): Ասում ենք ենթադրվում է, որովհետև դեռ բոլոր պատգամաւորները չեն ընտրված և տեղի պիտի ունենան լրացուցիչ ընտրութիւններ: Ինչ էլ լինի լրացուցիչ ընտրութիւնների հետևանքը, անկասկածելի է, որ սօցիալիստական չարժումը Գերմանիայում մեծ չափեր է ընդունել վերջին 25 տարիների ընթացքում:

Զարդելով Ֆրանսիային, Գերմանիան գլուխ բերեց իր միութիւնը և դարձաւ Միջին Եւրոպայի ամենահզօր պետութիւնը: Նոր կայսրութիւնը հէնց իր առաջին քայլերից պիտի կռիւ հրատարակէր ներքին մի չարժման դէմ, որի դաւանած սկզբունքները վտանգ էին սպառնում հաստատված քաղաքական և հասարակական կարգերին: Այդ չարժումը սկսել էին սօցիալիստները: Բիսմարկ հալածանք սկսեց նրանց դէմ. 1872 թւականից մինչև իր տիրապետութեան վերջը նա խիստ միջոցներ էր գործադրում—փակում էր սօցիալիստական լրագիրները, աքսորում էր սօցիալիստներին, որոնք գործում էին իբրև յեղափոխական մարմին. Նրանք երկու անգամ, 1878 թւի մայիսին և յունիսին, փորձեցին սպանել ծերունի Վիլհելմ I կայսրին: Օգուտ քաղելով այդ դէպքերից, Բիսմարկ պարլամենտում անցկացրեց մի բացառիկ օրէնք, որ թոյլ էր տալիս կառավարութեան պաչարման դրութիւն հրատարակել այն քաղաքներում, ուր սօցիալիստական չարժումը վտանգաւոր կերպարանք է ընդունում: Այդ օրէնքը գործադրվեց 12 տարվայ ընթացքում. հաչւած է, որ այդ ժամանակամիջոցում կառավարութիւնը խափանել է 4000 հրատարակութիւններ, աքսորել է 900 մարդ և բանտարկել է 1500 հոգի: Բայց սօցիալիստները ուրիչ կազմակերպութիւն էին ընդունում և չարունակ առաջ էին տանում իրանց գործունէութիւնը: 1881 թւին կուսակցութիւնը ընտրութիւնների ժամանակ ունէր 310,000 ձայն, 1884 թւին 550,000, 1887 թւին 763,000, 1890 թւին 1,427,000, իսկ այժմեան ընտրութիւնների ժամանակ ունի մօտ 3,000,000 ձայն:

Այսպիսի ահագին առաջադիմութիւնը չէր կարող անհանգստութիւն չը պատճառել կառավարութեան: Վիլհելմ II, աւելորդ համարելով բացառիկ խիստ օրէնքներ գործադրել այդ մեծ կազմակերպութեան դէմ, ուրիչ ճանապարհ ընտրեց: 1894 թւին իր արտասանած մի ճառի մէջ նա ասում էր. «Պարոններ, ձեզ եմ դիմում մի կոչ անելով: Դուք եկէք կռւելու հաւատի, բարոյականութեան և կարգի համար՝ յեղափոխական կուսակցութեան դէմ»: Սակայն այս հրաւէրը, ինչպէս ցոյց են տալիս այժմեան ընտրութիւնները, մեծ ազդեցութիւն չարաւ: Եւ ահա, մինչդեռ Գերմանիան ձգտում է համաչխարհային ոյժ և տիրապետութիւն ձեռք բերել, մինչդեռ նա օրէցօր ահագին ծախսեր է անում նոր զինուորական պէտքերի համար, երկրի միջից դուրս է գալիս սօցիալիստական կազմակերպութիւնը այնպիսի մի կերպարանքով, որ ահ է ներչնչում նոյն իսկ կառավարութեան, այն կառավարութեան, որ դեռ Բիսմարկի բերանով ասում էր մի ժամանակ թէ գերմանացիները բացի Աստուծուց ոչ ոքից չեն վախենում: Հաւանական է, որ եթէ լրացուցիչ ընտրութիւնների ժամանակ էլ սօցիալիստները յաղթութիւն տանեն, կառավարութիւնը այլ ևս չի թողնի և բացարձակ կռիւ կը յայտարարէ իր թշնամու դէմ, արձակելով նորընտիր ռէյխստագը և նչանակելով նոր ընտրութիւններ: Ապագան ցոյց կը տայ թէ երկու հակադիր կողմերից ո՞րը կը յաղթէ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

Սպանիացիները մեծ յոյս ունէին թէ իրանց ցամաքային զօրքերը Կուբայում կը վերականգնեն սպանիական զէնքի պատիւը. Մադրիդում չօվինիստները մինչև անգամ ուրախ էին, որ ամերիկացիները, վերջապէս, ափ իջան և այսուհետև կը սկսվի կռիւը ցամաքի վրա: Սանտ-Եագօի պաչտպանութեան համար կենտրոնացած է սպանիական մի զօրաբաժին, որ բաղկացած է 9000 կանոնաւոր զօրքից և 500 կամաւորներից: Բայց, տարաբախտաբար, սպանիական մեծամըտութիւնը այս անգամ էլ պատժված է. նոյն իսկ Մադրիդից եկող պաչտօնական տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ Սանտ-Եագօի չրջականերում մինչև այժմ աջողութիւնը գեներալ Շէֆտերի բանակի կողմն է: Ամերիկացիները չարունակ յետ են մղում սպանիացիներին և չուտով, ինչպէս երևում է, պիտի կարողանան չրջապատել Սանտ-Եագօն ցամաքի կողմից. այն ժամանակ ծովապետ Սերվերա կը մնայ մի սոսկալի թակարդի մէջ: Թէ որքան անհաւասար են կռւող կողմերի ոյժերը, այդ ցոյց է տալիս այն հանգամանքը, որ ամերիկական 10 պահականաւեր վերջին ժամանակ նորից ռմբակոծեցին Սանտ-Եագօն և 3 ժամում արձակեցին 1500 ռումբեր, որոնց արժողութիւնն է $1^1/_2$ միլլիօն դոլար (մօտ 3 միլլիօն րուբլի): Մի ժամում մի միլլիօն րուբլի ոչնչացնել—այսպէս է ժամանակակից պատերազմի պահանջը. կարող է միանկացած Սպանիան դիմանալ այսպիսի ծախսերի: Ամերիկացիներին օգնում է ոչ միայն հարստութիւնը. կուբացի ապստամբները այժմ, երբ ամերիկական զօրքերը ցամաքի վրա են, եռանդուն գործունէութիւն են ցոյց տալիս: Մարչալ Բլանկօ վերջին փորձերն արաւ հասկացնելու ապստամբներին, որ պէտք է միանալ սպանիացիների հետ և դիմադրել ամերիկական արչաւանքին: Բայց ապստամբների պարագլուխները մի յայտարարութիւն հրատարակեցին, որի մէջ ծաղրում էին սպանիական ներկայացուցչի այդ առաջարկութիւնը: Այժմ սպանիական լուծի տակ դարերով տանջված կղզեցիները կռւում են ամերիկացիների հետ միասին:

Դարաւոր բռնակալութեան զոհերը կատարեալ աջողութեան հասան պատերազմական բեմի մի այլ կողմում՝ Ֆիլիպինեան կղզիներում: Այստեղ սպանիական տիրապետութեան վերջն է: Լուրեր կան, որ Ագվինալդօ արդէն հրատարակել է կղզիների անկախութիւնը և ֆիլիպինեան դրօչակը արդէն ծածանվում է չատ տեղերում: Ծովապետ Դէվէ հանգիստ սպասում է Մանիլլայի ծոցում. նա բաւական է, որ ապստամբները գլուխ են բերում այն գործը, որ պիտի կատարէր ամերիկական զօրքը: Օգնելով ապստամբներին զէնքերով, ամերիկացիները մի և նոյն ժամանակ չեն թոյլ տալիս, որ ծովի կողմից որ և է օգնութիւն հասնէ:

Բայց Ֆիլիպինեան կղզիների հարցը հետզհետէ եւրոպական նչանակութիւն է ստանում: Ցամաքլուրեր են տարածվել թէ Գերմանիան վճռել է խառնվել Մանիլլայի գրաւման մէջ: Անցեալ օրը մի մասնաւոր հեռագիր, հաղորդելով թէ Մանիլլան ընկել է Ագվինալդօի զօրքի ձեռքը, աւելացնում էր և այն՝ թէ օտար երկրացի նաւաստիներ ափ իջան՝ օտար հպատակներին պաչտպանելու համար: Եթէ ճչդվի այդ լուրը, այն ժամանակ պէտք է ենթադրել, որ ափ իջած օտարերկրացի ծովային զօրքի մէջ առաջին տեղն են բռնում գերմանացիները: Իւրաքանչիւր պատառ, ինչպէս յայտնի է, սաստիկ գրգռում է եւրոպացիների ախորժակը. իսկ Ֆիլիպինեան կղզիները չատ համեղ պատառ են կազմում. Անգլիան և միւս պետութիւնները, որոնք չահ ունեն ծայրագոյն Արևելքում, չեն թոյլ տայ, որ այդ պատառը մէկի կոկորդը մտնէ. և ահա նոր ընդհարումների, սպառնական նոր գործողութիւնների մի նոր առիթ: Դեռ չենք խօսում այն մասին, որ Ամերիկային կարող է դուր չը գալ այդ միջամտութիւնը, որ անում են եւրոպացիները մի տեղ, ուր նրա զէնքն է գործում:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Ղազվին, մայիսի 19-ին

Ինչպէս Պարսկաստանի միւս քաղաքներում, այստեղ էլ «կաթլ»-ի օրը պարսիկները պատառում են իրանց գլուխները և խմբեր կազմած՝ «չախսէյ-վախսէյ» աղաղակներով պտտում են փողոցները՝ մտնելով դատաւորի և ուրիչ նչանաւոր

անձանց տները, ուր նրանք հիւրասիրվում են «չարբաթով»: Դատաւորի տունը այցելելիս նրանք կանգնում են բանտերի դռների մօտ և իրանց ձեռքում եղած սրերով այնչափ խըփում են գլխներին, մինչև որ դատաւորը բաբեհաճում է արձակել բանտարկեալներին: Բացի դրանից, այստեղ արմատացել է մի վատ սովորութիւն,—ընդհարում միմեանց հետ. ընդհարվողները երկու կուսակցութիւններ են, որոնք կոչվում են «Հէյդարի» և «Նէյմաթի»: Այդ ընդհարման ժամանակ տասնեակներով մարդիկ են վիրաւորվում և սպանվում: Հէյդարականները, շնորհիւ իրանց կուսակից «չիա» քրդերի, որոնք այդ օրը զինվում են սրերով, վահանով և ահագին դագանակով, սովորաբար յաղթող են հանդիսանում: Կռիւը սկըսվում է փողոցներում, սովորաբար մի որ և է մէչիդի առաջ և տևում է մինչև կէսօր. իսկ կէսօրից յետոյ, հակառակ կողմի հրաւէրով, քաղաքի դռներից դուրս են գալիս, և կռիւը շարունակվում է աւելի կատաղաբար:

Ի նկատի ունենալով այն բոլոր անկարգութիւնները, որ կարող էին պատահել, ներկայ դատաւոր Սիդէյը—Դօվլէն արգելեց գլուխ պատռելը: Ոչ ոք չէր կարող հաւատալ, որ ժողովուրդը կը հնազանդվէր այս յանդուգն հրամանին: Սակայն առաւօտեան ոչ ոքի գլուխը պատռված չէր և սովորական մոլեռանդութիւնը չէր երևում փողոցում խռնված խուժանի մէջ: Գլուխ պատռել ցանկացողները, հանդիպելով ոստիկանների զօրեղ դիմադրութեան, ստիպված էին մտնել «մէջիդները», ուր նրանք սգում էին աւելի իրանց «մուրազին» չը հասնելը, քան իմամների մահը:

Կէսօրը անցաւ: Ամենքը վստահ էին, որ վըտանգը արդէն անցել է: Սակայն սխալվում էին: Քրդերը չէին կարող հանգիստ մնալ այդ օրը: Նրանք կէսօրից յետոյ գնում են «Ջամա-մէջիդ» կոչված մզկիթը, ուր գլուխները պատռելով խումբ են կազմում և անցնում փողոց. փողոցում նրանք ընդհարում են ունենում իրանց հակառակորդների և ոստիկանների հետ: Վիրաւորում են մի քանիսին: Վրա է հասնում քաղաքի ամենանշանաւոր և ամենաազդեցիկ կրօնաւոր «Սէյիդ-Ջամալը» իր եղբօր հետ՝ երկու կողմերը հաշտեցնելու նպատակով: Բայց ճակատի վրա զգալով սրի ուժգին հարուածը՝ իսկոյն տուն է փախչում իր եղբօր հետ, որը նոյնպէս վիրաւորվում է: Լուրը հասնում է դատաւորին, որը հազիւ է կարողանում զսպել խռովութիւնը և բռնել խռովարարներին: Ձերբակալվում են մօտ 50—60 մարդիկ, որոնցից մի քանիսի տները խոյն կնքում են: Երևի դատաւորը մտադիր է վարվել նրանց հետ այնպէս, ինչպէս երէկ մուսնեաիկի բերանով յայտնեց ժողովրդին,—այն է իւրաքանչիւր պարսիկին, որ կը յանդգնի այսօր խռովութիւն յարուցանել՝ բանտարկել, իսկ նրա տունը հիմնայատակ կործանել: Արդէն այսպէս են վարվել նրա ոստիկանները մի քանի կնքված տների հետ: Դեռ ևս յայտնի չէ թէ ինչ հետևանք կունենայ գործը: Դէպքի մասին արդէն հեռագրել են Թէհրան, որտեղից պատասխան է սպասվում:

Ս.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Mémorial Diplomatique» լրագիրը հաղորդում է մի լուր, որը, եթէ ստուգվի, ցոյց է տալիս, թէ Թիւրքաց սուլթանը, վերջապէս, հասաւ իր նպատակին: Լրագիրը յայտնում է, որ Կրետէ կղզու համար ընդհանուր նահանգապետ ընտրելու հարցը յետաձգված է անորոշ ժամանակով, իսկ այժմ ենթադրութիւն կայ հաստատել ժամանակաւոր կառավարութիւն, որի անդամները կը լինեն մի անգլիացի, մի ռուս և մի ֆրանսիացի օֆիցէր. այդ կառավարութիւնը կը գտնվի սուլթանի բարձր իշխանութեան տակ:

—Իտալիայում, Ռուդինիի նոր մինիստրութիւնը, հազիւ պաշտօնի մէջ մտած, տապալվեց: Պարլամենտի նիստը, ուր տեղի ունեցաւ այդ տապալումը, չափազանց աղմկալի էր. նըստարաններից պատգամաւորները գոռում էին. «սահմանադրութիւնը խախտվել է», «դիկտատուրա է տիրում»: Երբ Ռուդինին յայտնեց, որ իր կաբինէտը հրաժարական է տալիս, պատգամաւոր Վենդրամինի ասաց. «դուք փախչում էք, երբ արդէն թոյլ տուիք սուինններին ազատ կերպով գործել. մենք ուղարկում ենք մեր համակրութիւնը ընկած զոհերին»:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ԱՄԵՐԻԿՕ-ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

—

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ, 16 յունիսի: «Herald»-ին հեռագրում են, որ կառավարութիւնը վճռեց նաւատորմ ուղարկել դէպի սպանիական ափերը, Շլէյի հրամանատարութեան տակ, որը կը ռմբակոծի սպանիական նաւահանգիստները, և ապա կը սկսի հալածել Կամարէի նաւատորմը:

ՊՈՐՏ-ՍԱԻԴ, 16 յունիսի: Ամէրիկական հիւպատոսի խնդիրքով, եգիպտական իշխանութիւնները չեն թոյլ տալիս Կամարէի նաւատորմին՝ ածուխի պաշար վերցնել:

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ, 16 յունիսի: Ծովային մինիստրութիւնը հաղորդում է, որ նաւատորմի հրամանատար Ուօտսօն՝ «Նիւ-Եօրկ» նաւով ուղևորվում է, որպէս զի միանայ Սամպսօնի հետ և նաւատորմի հրամանատարութիւնը յանձն առնելով՝ անյապաղ ճանապարհ ընկնի դէպի սպանիական ափերը:

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 16 յունիսի: Կայսերական պալատի և ուդէլների մինիստր գեներալ-ադիւտանտ բարօն Ֆրէդէրիկս նշանակվում է կայսերական գլխաւոր կացարանի հրամանատար, թողնելով իր պաշտօնի մէջ:

ՊԱՐԻԶ, 16 յունիսի: Բրիսսօն յայտնեց Էլիսեան պալատում, որ ընդունում է մինիստրութիւն կազմելու յանձնարարութիւնը:

ՊԱՐԻԶ, 16 յունիսի: Հեղինակաւոր տեղեկութիւնների հիման վրա, մինիստրութիւնը կազմված է հետևեալ կերպով. Բրիսսօն—նախագահ և ներքին գործերի մինիստր, Դէլկասսէ—արտաքին գործերի մինիստր, Բուրժուա—ժողովրդական լուսաւորութեան, Կավէնեակ—զինուորական, Լօկրուա—ծովային, Պէյտրալ—ֆինանսների, Սարիէն—արդարադատութեան, Տրուիօ—Մակօլոնիաների, Վիժէ—երկրագործութեան, Մաբիւէժուլ—առևտրի. հասարակական աշխատանքների մինիստրը դեռ չէ ընտրված. կը լինեն Վալլէ կամ Մէզիւրէր:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.
Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ—$10^1/_2$—$11^1/_2$ ժ.: կանանց և երեխայոց հ., ծաղկի պատուաստումն:
Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆՑ—$11^1/_2$—12 ժ. կանանց հիւանդ.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—$1^1/_2$—$2^1/_2$ ժ. ներքին, և միջատեռական հ. ականջի, կոկորդի և քթի հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Վ. Մ. ՄԱԽՎԻԼԱՁԷ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հ. նեարդային և մորթի հ.
Բ. Ա. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ—$6^1/_2$—7 ժ.
Տ. Ի. ԲՈՒԴԵՆԿՕ հիւանդանոցումը քիմիական և խաչորացուցական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խլիի, արեան, կաթի և այլն:
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
131—150 Բժշկապետ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ТОВАРИЩЕСТВО
Брокаръ и Ко.
ИЗОБРѢТАТЕЛИ
ГЛИЦЕРИНОВОЙ
ПУДРЫ.
СРЕДСТВО
ДЛЯ СМЯГЧЕНІЯ КОЖИ, РУКЪ И ЛИЦА.
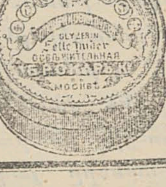
Коробка съ пуховк. 80 к.
Коробка безъ пуховки 50 к.
1—11 (տմն. 6)

Ներսիսեան դպրոցը աւարտած ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ, ցանկանում է Հայոց բաց դպրոցներում լինել հայկական ձայնագրութեան և խմբական երգեցողութեան ուսուցիչ. հմուտ է հայկական և եւրոպական ձայնագրութեան, և կարող է եկմալեանի ձեռնարկով խումբ կազմել: Համաձայն է նաև լոկ խմբապետ լինել: Հասցէն՝ Елисаветполь, Саркису Белахянцу (спросить въ старой арм. церкви). 3—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆ
Պետերբուրգի բժշկական ակադեմիայի ներքին հիւանդութեան կլինիկայի օրդինատոր
Ընդունում է ամառս, ներքին հիւանդութիւն ունեցողներին ԷՍՍԷՆՏՈՒԿՈՒՄ և ԿԻՍԼՕՎՕԴՍԿՈՒՄ: 2—3

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
ՋԱԽԱՐԲԷԳԵԱՆ
ամառը ընդունում է հիւանդներ
ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԵՐՈՒՄ.
Հասցէն՝ Պեատիգօրսկ. տ. «Սեզօնի լիստօկ»: 7—12

ՖԻԶԻԿՕ-ՄԱԹԵՄԱՏԻԱԿԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ԲՆԱԳԷՏ-ՈՒՍԱՆՈՂ
որոնում է դասեր: Համաձայն է և ուրիշ տեղ գնալ: Հասցէն. Սօլօլակ, Ստարօ-Ինստիտուտսկայա փողոց, տուն Տէրեանի, № 7, Մատրոսովիչին: 6—10

ԼՕՑՍ ՏԵՍԱՒ
ԼԷՕ
ՄԷԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ
(Պատմական վէպ 753 երես):
Գինը 1 րուբլի 30 կոպէկ: Դիմել հեղինակին. ТИФЛИСЪ, редакція „Мшакъ“.
Թիֆլիսում ծախվում է և Կենտրոնական գրավաճառանոցում: 7—10

ԽԱՐԿՕՎԻ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ
Մայիս ամսից սկսվեց խնդիրքների ընդունելութիւնը երկու սեռի անձինքներից: Դպրոցն աւարտող և ատամնաբոյժի դիպլօմն ստացող անձինք իրաւունք ունեն զբաղվել բժշկական պրակտիկայով իրանց մասնագիտութիւնից, իսկ պետական ծառայութիւն մտնելու ժամանակ իրաւունք ունեն 10-րդ կլասի աստիճանի՝ աւագութեամբ: Դպրոցի մանկավարժական խորհրդի նախագահ պրօֆէսօր Պօպօվի 25-ամեայ բժշկական և գիտնական գործունէութիւնը յաւերժացնելու համար ձրի վականսիա է նշանակված մի ամենաաղքատ աշակերտուհու համար:

ԴԱՍԱԽՕՍՎՈՂ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ ԵՒ ԼԷԿՏՕՐՆԵՐԸ.
ԱՆԱՏՕՄԻԱ.—Խարկօվի Կայս. համալսարանի էկստրա-օրդինար պրօֆէսօր Ա. Կ. Բէլօուսօվ:
ՖԻԶԻՕԼՕԳԻԱ, գիստօլօգիա, և ընդհանուր պօթօլօգիա.—Խարկ. Կայս. համալ. օրդին. պրօֆ. Ա. Վ. Րէպրէվ:
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԽԻՐՈՒՐԳԻԱ.—Խարկ. Կայս. համ. օրդ. պրօֆ. Լ. Վ. Օրլօվ:
ՖԱՐՄԱԿՕԼՕԳԻԱ, ՐԵՑԷՊՏՈՒՐԱ և ընդհանուր թերապիա.—Խարկ. Կայս. համ. Օրդ. պրօֆ. (նա է և դպրոցի մանկավարժական խորհրդի նախագահ) Ս. Ա. Պօպօվ:
ՔԻՄԻԱ ԵՒ ՖԻԶԻԿԱ.—Խարկ. Կայս. համ. լաբօրանտ Ն. Ա. Ֆէդօրօվսկի:
ՊՐՕՏԷԶԵԱՆ ՏԷԽՆԻԿԱ.—Դպրոցի կառավարիչ բժշկապետ Ս. Ա. Նէմիրօվսկի:
Տեղեկութիւնների համար դիմել դպրոցի կառավարիչ բժշկապետ Նէմիրօվսկուն, уголъ Московской улицы и Николаевской площади, домъ Штейфона. (ո. չ.) 2—4

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ
ՏԱՍՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
Առևտրական Կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ճանապարհով հմուտ հաշուապահներ: Աւարտողները ստանում են ատեստատներ:
Աւանդելի առարկայք սրանք են՝ 1) Առևտրական Տնտեսութիւն, 2) Առևտրական Թուաբանութիւն, 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և բանկային), 4) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 5) Առևտրական Թղթակցութիւն, 6) Առևտրական և մուրհակի կանօնադրութիւն և 7) Գեղագրութիւն, վատ ձեռքի ուղղելը:
Ուսումը սկսվելու է սեպտեմբերի 15-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան 10-ից մինչև 11-ը, և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը, կուրսեր հիմնողի բնակարանում, Սօլօլակում, Ալէքսանդր Փրիդօնովի տանը, № 9, Սերգիեվսկայա և Նագօրնայա փողոցների անկիւնում: Ծրագիրը և կանօնները կարելի է ստանալ ձրիապէս եղբ. Ծովիանօֆների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу. (չ. շ.) 2—25

Թոյլատրված բժշկական վարչութիւնից
„ДЕЛИСЪ“ („DÉLICE“)
Գիտ Քիմիական Նիւթերի Արդիւնաբերական Ընկերութեան Պարիզում (Compagnie Industrielle de produits chimique, Paris): Ալպիական բոյսերի բաղադրութիւն ֆրանսիական դեղին և կանաչ լիկէօրներ տանը պատրաստելու համար. շարտրեօզ և բէնէդիկտին համով, հոտով և գոյնով ոչ ինչով պակաս չեն իսկական ֆրանսիական լիկեօրներից: «Դէլիս» բոյսերից պատրաստած լիկեօրի շիշը նստում է 75-ից մինչև 90 կ., այն ինչ արտասահմանեան գործարանական լիկեօրը արժէ 5-ից մինչև 7 րուբլի: Մէկ տուփ «Դէլիսի» գինը առանց ճանապարհածախսի արժէ 55 կ., իսկ տասն տուփից ոչ պակաս պատուիրողները ճանապարհածախս չեն վճարում և ուղարկվում է վերադիր վճարով: Պատրաստելու եղանակը գտնվում է իւրաքանչիւր տուփի մէջ:
Պատուիրողները պէտք է դիմեն Варшава, улица Св. Георгія № 28, Х. Каменомостскому.
«Դէլիս» կարելի է գտնել նոյնպէս բոլոր լաւ դեղատներում և գաստրօնոմիական մագազիններում:
Նրանք, որոնք ցանկանում են ծախելու բացառական իրաւունք ձեռք բերել որ և իցէ շրջանում, թող բարեհաճեն դիմել Վարշավայի հասցէով: (չ.) 10—10